

Gyurcsány Ferenc

**MERJÜNK
HAZAFIAK
LENNI!**

2019. FEBRUÁR

ELŐSZÓ

2004 elején, éppen másfél évtizede, írtam egy dolgozatot, amely arról kívánta meggyőzni a demokratikus baloldali közvéleményt, hogy merjen baloldali lenni. Amellett érveltem, hogy tisztességes humanista állásponttal a magyar választók többségét magunk mellé tudjuk állítani, s így biztosíthatjuk a kormányzás folytatásának lehetőségét.

Tizenöt éve azért írtam, mert úgy láttam, hogy az akkori kormány, melynek én is tagja voltam, elbizonytalanodott, sodródik, céltalanul bolyong. És ez igaz volt a mögötte álló pártokra is. Az akkori szövegnek talán szerepe volt abban, hogy 2006-ban sikeresek lettünk. Most nyilván más a helyzet. Pártom ellenzékben van, sok más párttal együtt. A Fidesz harmadszor szerzett alkotmányozó többséget. Mi, akik szemben állunk velük, mindedig sikertelenek bizonyultunk. De 2018-2019 fordulóján valami megváltozott, ami nemcsak új helyzetet, hanem új lehetőséget is teremtett. Ha pedig így van, meg kell kísérelni új tartalmat adni ennek az új lehetőségnek.

SE KENYÉR, SE BIZTONSÁG?

A mai kormányzókkal szembenálló hazai ellenzék sikertelenségének okai összetettek. 2010 és 2014 vereségében ott van az előtte lévő kormányzás kritikája. Ez természetes, függetlenül attól, hogy mi, akik annak a kormányzásnak szereplői, főszereplői voltunk, mit gondolunk e kritika megalapozottságáról. De kudarcaink kútja ennél sokkal mélyebb.

A baloldal az elmúlt két évtizedben világszerte sokkal jobban belesimult a gazdasági és kulturális elitek uralta rendbe, mint amit az egyre inkább kiszolgáltatott választói tömegek el tudtak fogadni. Ahogy mondani szokták, a baloldal jórészt feladta kapitalizmuskritikáját. De nem azért, mert a baloldal a történelmi erkölcstelenség bűnébe esett, hanem mert átalakult a társadalmi bázisa. Az elmúlt évtizedekben egyrészt jelentősen csökkent a hagyományos munkásosztály társadalmi aránya és ereje, másrészt a nagyrészt globalizációvesztes munkásosztály és a globalizációnyertes szellemi dolgozók közti korábbi érdek- és értékközösség nagyjából megszűnt. Ezzel az új helyzettel mind a mai napig nem tudtak, tudnak mit kezdeni a korábban sikeres szociáldemokrata, szocialista pártok.

Aztán jött a 2008-as gazdasági világválság és ennek nyomán a radikális költségvetési megszorításra épülő politika súlyos terheket rótt dolgozók tízmillióira, akik ezért főleg a baloldalt büntették szinte mindenhol, Németországtól, Magyarországon át Franciaországig. Az általános elbizonytalanodás csúcspontján, 2015-ben aztán rázuhant Európára a menekültválság. A hétköznapi életüket egyre

nehezebb körülmények között élő európai tömegek azzal találták magukat szembe, hogy kormányaik, amelyek egyébként sem képesek megfelelő szociális biztonságot nyújtani polgáraiknak, leépítik a jóléti államot, most újabb, messziről érkezett milliók eltartásának terhét kívánják vállalni. Ráadásul a tömegesen érkezők ismeretlen országokból jöttek, más nyelvet beszélve, más kultúrát képviselve, más vallást követve. Sokak számára úgy tűnt, hogy az újonnan érkezettek nemcsak a mindennapi megélhetés anyagi forrásait veszélyeztetik, hanem Európa antik, zsidó-keresztény örökségét, a felvilágosodás és a szekularizáció nyomán kialakult modern életformát is. Az iszonyatos bevándorlási nyomás mögött meghúzódó Közel- és Közép-Kelet destabilizálódása, a nyomában felemelkedő Iszlám Állam, ez utóbbi háttérével fellángoló iszlám gyökerű terrorizmus rémtettei megrendítették a tömegek biztonságérzetét. És ezen a ponton a félelem spirálja bezáródott. Se kenyér, se biztonság. Mindez jelentősen hozzájárult a liberális demokrácia eróziójához, mert ha a demokrácia nem biztosítja az általános jólétet, akkor egyre többen elfordulnak tőle és új utakat keresnek. A tömegek elsősorban nem elveknek hisznek, nem magasztos eszmék kellene nekik, hanem biztos megélhetés. Kiderült, hogy a demokrácia nemcsak mifelénk törékeny, de mindenhol meggyengülhet, ha nem teremt általános elégedettséget.

A mai magyar kormány nacionalista populizmusa nemcsak jól illeszkedik az utóbbi években nemzetközileg is egyre sikeresebb trendbe, de Orbán ennek egyik hangadójává, alakítójává, sokak szemében emblematikus alakjává is vált. A populisták legtöbbször csak jelszó-szerű elitellenessége, globalizációellenessége, migrációellenessége, az ezekre építő intenzív gyűlöletkampányok sikeresen célozzák meg a csalódott tömegeket. A hagyományos mérsékelt középpártok nemigen találnak erre hatékony választ. A nacionalista populizmus

világszerte feljövőben van, de tegyük hozzá, Magyarországot leszámítva nemzetközileg eddig csak részleges sikereket ért el.

A hagyományos, mérsékelt középpártok támogatottsága mindezek eredményeként Európa-szerte számottevően csökkent. A nyugat-európai klasszikus bal- és jobboldali pártok sehol sincsenek jó helyzetben: évtizedes mélyponton a német szociáldemokraták, lényegében megszűnt a francia és a görög baloldali középpárt, drámai küzdelmet folytat a fennmaradásért Sarkozy egykor sikeres jobbközép pártja. Kelet-Európában a rendszerváltó középpártok vagy eltűntek, vagy eltorzultak, mint a Fidesz, jól mutatva a választók növekvő elégedetlenségét és útkeresését.

SZABAD VERSENYES POLGÁRI DEMOKRÁCIA SZABAD VERSENY ÉS POLGÁROK NÉLKÜL?

Egy politikai pártot sikeresnek mondanak, ha győz a választásokon, megszerzi, vagy megtartja a hatalmat. Magyarázni csak a vereséget kell, a győztesnek szinte mindent elnéznek, akár a gazemberséget is. Rövidtávon ez legtöbbször így van. De csak rövidtávon.

Mert a politika végső értelme mégiscsak a közjó szolgálata. Hogy a politikai közösség, illetve tagjainak többsége úgy érezze, jobb lett az élete. Könnyebben, nagyobb biztonságban él, kevesebb kockázatnak van kitéve.

A liberális demokráciák arra az ideára épülnek, hogy a politikai közösség minden tagja gondosan mérlegeli a versengő politikai pártok ajánlatait, azt összeveti a saját életével, terveivel, meggyőződésével, majd racionális megfontolás alapján dönt. Ez a megfontolás nagyon hasonlít arra, amit a szabad piacról gondoltunk évtizedekig. Azt gondoltuk, hogy a tisztességes verseny, a „láthatatlan kéz” végül a legjobb, leghasznosabb gazdasági megoldást eredményezi. A „láthatatlan kéz” közgazdasági elméletéről viszont már régóta tudjuk, hogy nem, vagy nem jól működik. Mert a vevők nem feltétlenül jól informáltak, mert a szereplők sokszor nem racionális egyedként, előnyök és hátrányok gondos mérlegelése alapján döntenek,

hanem foglyai saját előítéleteiknek, saját csoportjuk közös hiteinek, a csoport sugallta véleménynek. Mert az erős gazdasági szereplők befolyása torzítja a verseny tisztaságát és így tovább. Ezért rég nem hiszünk a „láthatatlan kéz” mindenhatóságában, könyvtárnyi irodalma van a nem racionális döntések elméletének és az erre adott válaszként nem egy javaslat született arról, hogy ilyen körülmények között hogyan lehet jól működtetni a gazdaságot.

A demokratikus politika „szabad versenyos piacán” tapasztalható hasonló problémák kevésbé tudatosultak, így nemigen találjuk rájuk a megoldásokat sem. Úgy teszünk, mintha a választók elkülönült egyedeinek racionális döntései összességében automatikusan politikai optimumot teremtenének. A választók jelentős része viszont érzékeli, hogy a demokratikus politika szabadpiaca nem működik jól, ezért demokratikus kereteken kívüli megoldásokat keres. Ez a táptalaja annak, hogy vezérdemokráciák, populista mediokráciák, úgynevezett hibrid rendszerek, sőt nyílt önkényuralmak születnek a szemünk előtt jó ideje.

Az Orbán-rezsim a magyar demokrácia elégtelen működésére adott válasz. A magyar demokrácia válsága részben a vezetők által elkövetett hibákból, részben a polgárosodás megkésetttségének történelmi következményeiből, illetve a fentiekben jelzett általános okokból fakad. Többségünk nem rendelkezik polgári életet biztosító egzisztenciális, kulturális, morális függetlenséggel, magányosan tengődik egy bonyolult világban, kiszolgáltatott identitás-csoportja uralkodó véleményének. Ezt a helyzetet használta ki Orbán, ezt erősítette föl, majd lerombolta az ingatag demokráciát és önkényuralmat épített.

A POLITIKAI SIKER VÉGSŐ MÉRCÉJE A TÖRTÉNELMI TELJESÍTMÉNY

Az orbáni autokrácia látszólag sikeresen működik, hisz az antidemokratikus keretek között a vezér sorra nyeri a választásokat. Ebben az értelemben tehát politikailag győztes. Ám a valódi kérdés az, hogy a győztes milyen eszközökkel érte el és milyen cél érdekében használja a győzelmet. Hogy történelmi értelemben szolgálja-e nemzete jövőjét vagy ellenkezőleg, rombolja azt? Az én válaszom szerint Orbán rombolja. Noha ő a jelenlegi politikai időszak nyertese, győzelmei mit sem érnek: sok elődjével együtt végül ő is a történelem vesztese lesz. De sajnós az általa irányított Magyarország is. Mert a politikai döntések idővel a történelem mérlegére kerülnek. Kiderül, hogy a világ milyen berendezése bizonyul végül sikeresnek, s hogy a döntések ebbe az irányba vittek-e, vagy éppen ellenkezőleg. Szerintem ez utóbbi fog kiderülni Orbán kormányzásáról.

A magam részéről az emberi nem egyetemességében, a népek, régiók, országok fokozódó egymásra utaltságában hiszek, s abban, hogy a Föld nevű bolygó teherbíró képessége véges, ezért azt gondolom, hogy vagy a globális kormányzás felé megyünk, vagy belepusztulunk. Nem könnyű ezt belátni. Pár száz éve nemzeti keretek adják életünk természetes közegét. Saját közösség: biztonság; idegenek: veszély – erre vagyunk programozva. Erősebb ösztön hajt

bennünket, hogy sikeresen túléljük a jelent és a közeljövőt, mint a távoli kérdés, hogy mi történik a Földdel ezer év múlva. Az önma-gunkért és közvetlen utódainkért érzett felelősség ott van a biológiai és társadalmi programunkban, tovább nemigen látunk: jövővak-ságban szenvedünk.

Ezért csak úgy tudod megnyerni a jövőt, ha megnyered a jelent is. Belátható áldozatot vállalni a jelenben a beláthatatlan jövőért: ez a bukás előszobája. Sokan felejtették el ezt. Talán nemegyszer én is. De ha igazunk van abban, hogy a globális kormányzás a nagy történelmi túlélés sikeres feltétele, akkor a jelenben olyan politikát kell folytatni, ami egyszerre szolgál két célt. Megteremti a minden-kori politikai közösség jelenbeli elégedettségét, de mindezt nem a jövő feláldozásával, hanem a szolgáltatásával teszi. Ez a történelmileg sikeres politika nehezen teljesíthető receptje, az egyensúlyozás mű-vésze.

A globális gazdaság áldás és átok. Felemelt sok százmilliót tőlünk messze, hatékonyabb termeléssel olcsóbbá tette a termékeket, a szolgáltatásokat, mindenhol elérhetővé tette a legfejlettebb világ termékeit. Ez igaz. De ennek ára, hogy a globális versenyben alul-maradt régiók, vállalatok lakói, munkásai rohamtempóban veszítet-ték el állásaikat anélkül, hogy többségük számára bármilyen új élet lehetőségét teremtették volna meg. Mindezzel együtt is azt gon-dolom, hogy az egyre inkább globálissá váló világ elkerülhetetlen. Ez lesz a sorsunk és ez így van rendjén, mert végül jobba válik a világ. Csak ahogy mondani szokták, azt meg is kell érni. A lázadás érthető, de nem old meg semmit. Ahogy az egykori géprombolás nem állította meg az ipari forradalmat, úgy a mostani globalizá-cióellenes lázadás sem fog gátat szabni a globálissá váló emberi létezésnek. A globalizációt megállítani nem lehet, de olyanná kell tenni, ami egyenlőbben osztja meg annak előnyeit és hátrányait. A történelmet nem lehet legyőzni. De alakítani igen.

ORBÁN ELLENZÉKÉNEK TÖREDEZETTSÉGE

Dacára a magyar kormány folyamatos nemzeti szólamainak, én a fentiek alapján ezt a kormányt hazafiatlannak ítélem. Hazafiatlannak, mert egyre messzebb viszi hazánkat attól a globális fősodortól, ami szerintem végső soron, történelmi léptékben sikeressé tehet bennünket.

Az okok, hogy miért nem sikerült eddig politikailag vereséget mérni egy hazafiatlan kormányra, a fentiek alapján sokrétűek. De az egyoldalú, torz, manipulatív, kormányvezérelt nyilvánosságon, a tisztességtelen választási rendszeren, a kormányzati hatalom útjában álló ellensúlyok megszüntetésén túl a Fidesz politikai sikereinek perdöntő oka: az ellenzék évtizedes megosztottsága.

E megosztottságnak szerteágazó és erős gyökérszeme van. A rendszerváltozást követően 1998-ra kialakult kétpólusú (MSZP/Fidesz) politikai rendszer 2006 után felbomlott. Megjelent a Fidesz radikális jobboldali ellenzéke, a Jobbik; az alternatív, se jobb-se bal politikát hirdető LMP; az MSZP-ből kiszakadt a Demokratikus Koalíció; Bajnai Gordon mögött felállt egy új polgári párt, az Együtt; később az LMP is kettévált és megszületett a Párbeszéd Magyarországért; színre lépett a magyar viccpárt, a Kétfarkú Kutya; végül bejelentkezett egy újgenerációs mozgalom, a Momentum. Még megszámlálni se könnyű. Mindeközben a Fidesz egységes maradt.

A Fidessel szembeálló pártok elkülönülése több irányú, alapvetően érthető kritika és útkeresés következménye. A Jobbiknak az akkori időben nem volt elég nemzeti radikális a Fidesz, az LMP meg akarta haladni a kétpártiság elvtelen, vagy annak látszó kompromisszumait, hazugságait és mindkettőjük vízváltótónak tekintette a 2006-os őszi eseményeket. A baloldal polgári, progresszív kritikája szakította szét Szocialista Pártot, így jött létre a DK; a Bajnai Gordon integrációs képességébe vetett hit teremtette meg az Együtt-tet. A Kétfarkúak kinevetik a rendszert, a Momentum egy okos és dühös, új generációt képvisel. Bármit is gondolunk ezekről az okokról, azok helytállóságáról, végső soron véleményüinktől függetlenül a választók támogatottsága tesz bármely pártot politikai szereplővé. Ha van szavazójuk, akkor léteznek, ha nincs, eltűnnek. Banális igazság. A magyar ellenzék megosztottságának mélyén döntően azonosságpolitikai okok vannak. Amikor az ellenzéki pártok felteszik maguknak a kérdést: „kik vagyunk mi?“, gyökeresen eltérő válaszra jutnak abban a tekintetben, hogy miért jöttek létre, minek a kritikájaként, mi a viszonyuk a többiekhez. Ezért nehéz egymásra találni, mert itt nem egyszerű szervezeti, személyi küzdelem van, programvita, hanem a sokszor egymással szemben megfogalmazott identitások küzdelme. Csak ezt felismerve értjük meg, miért nehéz az egymással szemben épített válaszfalak ledöntése, és miért nagy jelentőségű e pártok új keletű együttműködése.

A CENTRÁLIS ERŐTÉR

Az ellenzék megosztottsága nyilván a Fidesz malmára hajtja a vizet. A kormánypárt erre jól végiggondoltnak tűnő hatalmi választ adott: a 2014 óta működő új választási rendszert.

A választás értelme, hogy a népakarat jelenjen meg a törvényhozásban. Ha ezt a célt segíti a rendszer, akkor tisztességes, ha nem, akkor tisztességtelen. A Fidesz választási rendszere tisztességtelen. Természetesen sokféle választásjogi szabályozás lehetséges. Alapulhat a választás pártlistákra, így a képviselői helyek elosztása a pártok közt arányos lesz. Lehet tiszta egyéni választókerületi rendszer, ahol a győztes mindent visz. És vannak vegyes megoldások. Így vagy úgy, minden választási rendszer torzít valamennyire. A mai magyar rendszer súlyosan aránytalan, így szerezhette meg a Fidesz a szavazatok alig felével a képviselői helyek kétharmadát. Ám a magyar választási rendszer igazi bűne, hogy nem az egymással vetélkedő pártok kompromisszumára, hanem egypárti diktátumra épül. Egypárti választójog csak illegitim lehet: a demokratikus szabályokat közösen kell megállapítani. Ráadásul nem szabad a sajtó, a kormány pártcélok alapján, a költségvetésből fizetve manipulálja a közvéleményt. A magyar választás tehát nem szabad és nem tisztességes.

A Fidesz által oktrojált választójogi szabályozás a „centrális erőter” rendszerét szolgálja. Abból indul ki, hogy a magyar pártrendszerben a Fidesz áll középen, tőle jobbra egy radikális jobboldali, balra egy mérsékelt baloldali-liberális ellenzék található. Ha a Fidesz

két oldalán lévő tömbök messzebb állnak egymástól, mint a Fidesz bármelyiktől, akkor a Fidesznek nyerő helyzete van. Mert bármikor könnyebben meg tud állapodni valamelyik oldallal, mint azok egymással a Fidesz ellenében. Így a hatalma elvileg korlátlan ideig fenntartható, végső esetben akár relatív többséggel is biztosítható a (koalíciós) kormányzás.

Ez a rendszer 2018 áprilisáig kitűnően működött. 2014-ben csak a baloldali ellenzék egy része tudott megállapodni, mindenki más versengett mindenkivel. 2018-ra egyfelől javult a helyzet, a koordináció szélesebb körű lett, másfelől (közös jelöltek, közös lista, közös miniszterelnök-jelölt híján) csak lazább együttműködés jött létre, és továbbra is áthidalhatatlan maradt a demokratikus ellenzék és a Jobbik közti szakadék. A töredezett ellenzék így mindkét esetben súlyos vereséget szenvedett annak ellenére, hogy szavazóinak száma nagyságrendileg megegyezett a Fideszével. Ugyan az ellenzéki pártok magatartása racionálisan érthető, politikai következményei mégis súlyosak: működött a centrális erőter politikája, a megosztott ellenzék megszorítani se volt képes a Fideszt.

2018 MÁSODIK FELE: ELLENÁLLÁS, MAJD LÁZADÁS

A választási vereséget követő benuhátságot az Európai Parlamentben nagy többséggel elfogadott Sargentini-jelentés törte meg. A Fidesszel szembenállók élő közvetítésben láthatták, hogy vergődik a kormányfő a parlamenti kritika súlya alatt és visszaigazolva látták meggyőződésüket, miszerint Orbán tönkreteszi a hazájukat. Az ellenzéki pártok vezetői arra a meggyőződésre jutottak, hogy dacára a köztük lévő vitáknak, a leglényegesebb kérdésben egy oldalon állnak. Orbánnak mennie kell! – vonta le a következtetést minden ellenzéki párt vezetése. Ehhez képest másodlagosnak tűnt, miként képzelik el Magyarországot Orbán után.

Több ellenzéki párt közös megmozdulást tartott, jöttek a vidéki tüntetések, az egyetemi hallgatók utcára mentek a CEU tervezett (azóta megvalósult) elüldözése ellen, a szakszervezetek a dolgozókat érintő megszorítások miatt tiltakoztak. A szakszervezeti tüntetéseken már valamennyi ellenzéki párt képviseltette magát, senki sem maradt csak azért távol, mert valamely más párt jelenlétével nem értett egyet. Ez volt az ellenállás korszaka. A kormánnyal szembenálló csoportok még csak egyes elkülönülő intézkedések miatt tiltakoztak, de ezek a megmozdulások időben, tematikában már egyre inkább összeértek, egymást erősítették. Úgy tűnt, vége a választási vereség utáni letargiának.

Az ellenállás új fejezetét a Munka Törvénykönyvének a dolgozókat súlyosan sértő módosítása nyitotta meg. A kormány kompromisszumképtelensége és arroganciája feltüzeltelte a parlamenti és a Parlamenten kívüli ellenzékét. Az utcai tüntetések egymást érték, az ellenzék egyeztetett módon, látványosan próbálta obstruálni a törvény elfogadását, az ellenszegülő tömeg pedig végül a betervezett törvényen messze túlmutató követeléseket fogalmazott meg. A Jobbiktól a Momentumig a teljes ellenzék együttműködött, képviselőik közösen álltak színpadra, a háttérben állandósult a párbeszéd. Ez már nem ellenállás, ez már lázadás volt, mely nem egy-egy törvénnyel szemben fogalmazta meg a maga céljait, hanem Orbán egész rendszerével kíván leszámolni. A tiltakozó csoportok, szervezetek már nem külön, hanem egyeztetve és együttesen léptek fel. A központi erőter gépezete elakadt. Csaknem kilenc év után annak küszöbére értünk, hogy megszülessen Orbán rendszerellenzéke.

HAZAFIAS POLITIKA

Az ellenzéki pártok együttműködése nem jelenti a köztük lévő különbségek eltűnését. A Jobbik és a Demokratikus Koalíció valószínűleg továbbra is mást fog gondolni a liberális demokráciáról és az európai integrációról, az LMP és az MSZP bizonyára vitázni fog a baloldaliság tartalmáról és így tovább. Nem szűnik meg a bal- és a jobboldal, lesznek viták adó- és nyugdíjpolitikáról, minimálbér-ről, oktatásról, egészségügyi kérdésekről. Az együttműködő pártok nem adják fel saját programjukat, nem olvadnak össze, de megértik, annál a kérdésnél, hogy „kik vagyunk mi?”, fontosabb a „mi legyen Magyarországgal?”. Ma Magyarországon nem szakpolitikák vitája alakítja a közéletet, hanem történelmi útválasztás a küzdelem tárgya. Ez az igaz tét tüzezi az ellenzékét, és ennek felismerése az új ellenzék remélt megszületésének hajtóereje.

A választási győzelem csak politikai siker. A történelmi siker: ha a győzelem a nemzetet segíti hozzá, hogy sikeres legyen. Az ellenzéknek két feladata van. Egyrészt rendelkezzen történelmi sikert ígérő programmal, a szükséges politikai, intellektuális, kulturális, társadalmi háttérrel, másrészt politikai győzelemmel nyisson utat a program végrehajtásához.

A történelmi siker reális ígéretét tartalmazó programot hazafias politikának hívom. Ez a politika szemben áll Orbán rendszerével: annak tagadása és antitézise. A történelmi siker feltételei ismertek: demokrácia, jogállam, emberi méltóság, világra nyitott Magyarország.

Tudjuk, sok baj van a demokratikus parlamentarizmussal, de azt is, hogy eddigi történelmi tapasztalatunk és tudásunk szerinti ez a hatalmi berendezkedés teszi leginkább lehetővé a folyamatosan változó népakarat kifejezését és az az alapján történő kormányzást. Épp ezért kell helyreállítani a magyar demokráciát, a jogállamot, a felelős és ellenőrzött kormányzást, a független sajtót és igazságszolgáltatást, a Köztársaságot.

A köztársasági eszme lényege az állampolgári önállóság garantálása, az emberi- és polgári szabadságjogok biztosítása, az emberi méltóság tisztelete és védelme, a világnézetileg semleges állam, a hit- és vallásszabadság, a kisebbségi jogok széleskörű védelme.

Az új Magyar Köztársaság az elmélyülő nemzetközi együttműködés és felelősségvállalás híve, szorgalmazza az Európai Unió egyre mélyebb integrációját, a közös politika kiterjesztését, a hatékonyabb közös kül- és biztonságpolitikát, a közös szociális- és energiapolitikát, az egységesülő igazságügyi rendszert, benne az Európai Ügyészséggel. Támogatjuk az adórendszerek, a munkajog harmonizálását, az európai vállalatifelelőség-chartát, az oktatási, egészségügyi szolgáltatások európai minimumának kidolgozását és bevezetését.

Nagyjából ezek a kulcskérdések. Ettől még lehet vitázni arról, hogy kinek mi a felelőssége 2006-ért, hogy Trianon drámájára mi a helyes mai magyar válasz, hogy be kell-e vezetni az alapjövedelmet, hogy mi a tisztességes cigánypolitika tartalma és folytathatnám. De ezeket a kérdéseket az ellenzéki pártok között akkor kell dűlőre vinni, ha már vereséget mértünk a hazafiatlan Orbán-rendszerre és helyreállítottuk az európai magyar demokráciát.

A DEMOKRATÁK DILEMMÁJA ÉS/VAGY CSAPDÁJA

Ha az Orbán-rezsimtől megtagadjuk a demokratikus minősítést, akkor a lényeg szempontjából mindegy, hogy autokráciának, hibrid rezsimnek vagy diktatúrának nevezzük. Mert a lényeg, hogy amikor egy nem demokratikus rendszerrel szemben küzdünk, akkor megváltoznak a játékszabályok, azaz nem igaz, hogy csak demokratikus eszközökkel lehet és kell küzdeni. Éppen ellenkezőleg! A demokratáknak ezt sokszor nehéz belátniuk és elfogadniuk.

A demokratikus küzdelem a jóhiszemű, nyílt versengésen alapul. Természetes, hogy nemcsak a demokratikus erők közti, hanem az azokon belüli viták is nyilvánosak, a szabad sajtó ezeket a vitákat közvetíti, értékeli, kommentálja.

De ha nem demokratikus rendszerrel szemben küzdünk, akkor maradéktalanul fenntartható-e ez a politikai, közéleti magatartás, kultúra, attitűd? Le lehet-e győzni diktatúrát demokratikus eszközökkel? Ha viszont nem demokratikus eszközöket használunk, akkor vajon nem leszünk-e mi is olyanok, mint azok, akikre vereséget szeretnénk mérni? Ezek bizony súlyos politikai erkölcsi és stratégiai dilemmák.

Ezen a ponton nem egyszerűen arra utalok, hogy az utcai megmozdulások természetük szerint kisebb-nagyobb jogsértéseket is hozhatnak. Ez mindenütt megесik. Sokkal összetettebb az a kérdés, hogy mi legyen a pártok belső vitáinak külső nyilvánosságával,

a pártok közti vitákkal és hogy miként viselkedjen a megmaradt független sajtó ebben a helyzetben.

A pártok belső vitáinak dolga a legegyszerűbb kérdés. Nemzetközi példák sokasága alapján is úgy látom, hogy még demokratikus országokban sem erősít egyetlen pártot sem, ha életük mindennapi és természetes részét alkotó belső vívódásaikat, vitáikat, küzdelmeiket a választók sokasága, és riválisaik szeme előtt folytatják le. A választók egységes, erős pártot szeretnének látni, mert csak az ilyen pártok tudnak sikeresen kormányozni, ráadásul ezeket a vitákat versenytársak egyszerű eszközökkel saját politikai fegyvereiként használják, így fokozva az egyébként is megkezdődött bizalomvesztést.

A pártközi viták nyilvánossága összetettebb dilemma. A pártok elkülönülésének oka, hogy számos dologról mást gondolnak, és ezek bemutatása, képvisellete egyaránt érdeke a pártoknak és a választóknak. Fel lehet-e függeszteni ezeket a vitákat a diktatúrával szembeni harcban? Erre nincs egyszavas válaszom. A diktatúrával szembeni fellépés egy új ország közös igényéről szól. A demokratikus minimum képviselétéről, az új demokratikus köztársaság megteremtéséről. A demokratikus minimum viszont nem tartalmazza például az adórendszer pontos leírását, ezért egy ilyen vita a demokraták/autokraták küzdelme szempontjából nem fontos. Ilyen nyilvános vitát emiatt nem érdemes és nem szabad nyitni. Ezzel szemben az az ügy például, hogy minden magyar állampolgár egyenlő, méltósága sérthetetlen és e tekintetben az államnak meg kell védenie mindenkit, az perdöntő a diktatúrát leváltó új köztársaság megteremtése és későbbi élete szempontjából. A demokratáknak tudniuk kell: a demokrácia nem egyszerűen intézményes, alkotmányos berendezkedés, szabályozás, hanem uralkodó társadalmi norma, kultúra, viselkedés, és ennek megkerülhetetlen része a polgárok egymás iránti alapvető, emberi tisztelete. Akik ezt meg-

sértik, azok nem demokraták. Ha párt sérti meg, akkor pártként, ha magánszemélyként, akkor emberként nem demokrata. Akkor pedig nincs helyük a demokraták között, ezért velük helye van a nyilvános vitáknak, küzdelemnek.

A legnehezebb dilemma a független, önmagát a demokratikus értékek mellett elkötelezett sajtó szerepe a diktatúra elleni küzdelemben. A szabad szó, a szabad vélemény a szabad sajtó lelke. Van-e erkölcsi alapja annak az igénynek, hogy a szabad sajtó szerepet vállaljon a diktatúra elleni közös harc stratégiájában és ezzel maga is harci eszközzé váljon? Mert a harc szabályai mások, mint a béke időszaké. A harcoló felek ugyanis kölcsönösen összezárnak, egységet mutatnak, a békében együtt élők viszont szabadon versengenek, vitatkoznak. Ha a diktatúra elleni harcban a maradék szabad sajtó elfogadja a harc logikáját és magatartásával nyíltan a demokraták szövetségesevé válik, akkor ez egyfajta önkorlátozás és a demokratikus szabadság részleges feladása. Lehet-e önkorlátozás vállalásával egy önkorlátozástól mentes világért küzdeni? – ez a szabad sajtó legdrámaibb dilemmája. De mert ez ugyanaz a dilemma, amivel a demokratikus pártok is szembenéznek, azaz, hogy lehet-e legalább részben nem demokratikus eszközökkel a demokráciáért harcolni, és erre a kérdésre korábban igennel válaszoltam, ezért most sem mondhatok mást. Igen, a demokraták sajtójának meg kell fontolnia, hogy beáll a diktatúra elleni harcba, és kénytelen-kelletlen e harc szabályaihoz alkalmazkodik, ha a győzelmet kívánja szolgálni.

KI LESZ A GYŐZTES?

A magyar ellenzék dolga a következő időszakban szerintem az, hogy minden értelemben rendszeralternatívát állítson Orbánnal szemben. Egyeztetett, közös fellépéssel, összehangolt akciókkal, a teljes ellenzék számára elfogadható hazafias programmal. Annak végső tartalmát pedig közösen kell megalkotni.

A most kibontakozó ellenzéki mozgalom több új vonással rendelkezik. Soha korábban nem látott módon együttműködik a teljes parlamenti ellenzék a Jobbiktól a Magyar Liberális Pártig. Akcióképesek, összezárnak, építik az emberi, politikai bizalmat. A parlamenti ellenzék összekapcsolódott a civil, a szakszervezeti, a Parlamenten kívüli világgal. Ez utóbbiak természetüknél fogva nagyon helyesen őrzik függetlenségüket, de elfogadták, hogy politikai sikert csak az ellenzéki pártokkal való együttműködéstől remélhetnek.

Mindezekkel együtt az Orbán hazafiatlan rendszerével szembenálló sokaságnak ma nincs egy akárcsak informálisan elfogadott vezetője, szervezeti központja. És ez most így természetes. A mostani hazafias ellenzéki mozgalom, az Orbán rendszerével szembeni lázadás nem egy központból irányított, felülről vezérelt ellenállás. A lassan épülő bizalom, a háttértárgyalások menete, gyakorlata, természete a rendszerváltozás előkészületeit idézi. Jó szándékú civil emberek, szervezetek, professzionális pártok keresik a módját, miként dönthetik meg Orbán rendszerét a Parlamenten belül és kívül, miként teremthetik meg az esélyét egy új európai demokratikus köztársaságnak. Egy ilyen nyitott népmozgalomban könnyen jelen-

nek meg új, korábban nem ismert, tehetséges és gyorsan hitelessé váló emberek, szervezetek. Akiknek fontos Magyarország jövője, azoknak üdvözölniük kell ezt a folyamatot.

Persze természetes, hogy Orbán rendszerével szemben most egységes, de önálló pártok, szervezetek, mozgalmak saját létjogosultságuk hitétől vezérelve azt is szeretnék, ha a remélt fordulat végén erősebbek, befolyásosabbak lennének, mint ma. Ezért az együttműködés mellett belső verseny is van. Ki lesz a győztes? A lényeg szempontjából ma ez a kérdés nem fontos. Lesznek, akik ebben a folyamatban felemelkednek, megerősödnek, mások erejüket veszítik, rosszabb esetben eltűnnek. Ez elkerülhetetlen. Akik azt gondolják, a mai lázadás önmaguk építéséről szól, azok nem értik a kibontakozó ellenállás lényegét, erkölcsi, politikai tartalmát. Nem az a kérdés, mi lesz velünk, hanem, hogy mi történik Magyarországgal.

HOGYAN TOVÁBB?

Régóta vitatkoznak arról ellenzéki aktivisták, politikusok, elemzők, hogy Orbán rendszere legyőzhető-e a szokásos parlamenti eszközökkel, végső soron választásokkal, vagy az utcának, a közvetlen népakaratnak kell utat nyitni, azt kell megszervezni. Szerintem így pontatlan a kérdés, ezért nem is lehet megválaszolni.

A magyar rendszerváltozás az 1990-es választások nyomán bekövetkező hatalomváltással teljesedett be. Mégsem mondhatjuk, hogy az egykori állampártot csak a parlamenti választás buktatta meg. A perdöntő az odáig vezető út volt, a Parlamentben megjelent demokratikus ellenzéki képviselők bátor szókimondása, az egyre szélesedő ellenzéki mozgalom, az alakuló új pártok, mozgalmak szervezett ereje, a tárgyalások kikényszerítése. A szuperhatalmi erőter átrendeződésén túl ezek együttesen nyitottak utat az 1990-es választásoknak.

A 2018-as választások után egyre többekben, így bennem is az a meggyőződés alakult ki, hogy pusztán parlamenti eszközökkel ez a rendszer nem, vagy csak elfogadhatatlanul és károsan hosszú időn belül roppantható meg. Ha Orbán rendszere lényege szerint önkényuralom, ha úgy tetszik, diktatúra, akkor a Parlament valójában nem demokratikus néphatalmi képviselő, hanem az önkény demokratikus díszletekkel felcicomázott színháza. Orbánék legalábbis ennek szánják – nem épp sikertelenül. Persze minden színpadon lehet fricskát mutatni a hatalomnak, ismertek a forradalmi hevületet az utcáig sugárzó előadások, de színházi előadás önmagában még sohasem döntött meg egyetlen rendszert se.

Számos nemzetközi példa alapján mondhatjuk, tanulva Tunisz, Kairó, Belgrád, vagy más értelemben Pozsony példáján, hogy önkényuralmi rendszereket a parlamenti ellenzék és az utcai népmozgalom közös ereje sodort el, ahol a végső és döntő szerep az utcáé volt. Az ellenzéki képviselők feladata az ellenállás példájának megmutatása, az ellenállás politikai centrumának szervezése, programjának kezdeményezése, de mindehhez a végső politikai erőt a közvetlen népakarat szervezett, tömeges, hosszantartó utcai felmutatása adja. Hajlok arra, hogy végül Magyarországon is ez hozhat eredményt.

A feladatok így világosabbak. Alapkövetelmény, hogy a hatalom-párt teljes ellenzékének közös politikai, cselekvési platformot kell létrehoznia és fenntartania – ahogy ez legutóbb Lengyelországban történt a helyhatósági választások előtt. Az „ők és mi” egyszerű, kételemű politikai képletét kell megteremteni. Ennek érdekében a magyar parlamenti ellenzék mára megtette a döntő lépéseket.

A parlamenti ellenzéknek a Parlamenten kívüli ellenzék civil aktivistáival, szervezeteivel, mozgalmaival utcára kell hívni az embereket és az ellenállásból közösen kell lázadást formálni. A lázadás akkor lehet eredményes, ha az kiterjedt, tömeges és tartós. Ahogy egy fecske nem csinál nyarat, úgy egy tüntetés sem dönt kormányt. A tüntetések békések, de ahogy a mai hatalom nem tiszteli a demokratikus alkotmányosságot, úgy természetes, hogy a vele szembenálló ellenzék, ha kell, átlép a hatalom önkényes szabályain is. Mert sokan gondolják, hogy ez a demokratikus önvédelem része. Ahogy jogod van megvédeni magad a lakásodba betörő bűnözőtől, úgy jogod van megvédeni a hazádat az elnyomó önkénytől.

Miközben zajlik a lázadás szervezése, az ellenzék két választásra is készül. Előbb európai parlamenti, majd ősszel önkormányzati választások lesznek. Az ellenzéknek, s itt nem csak a pártokra utalok, az Orbán rendszerével szembeni radikalizmus fenntartása mellett

sem szabad elveszítenie józanságát. Mert a legfontosabb stratégiai cél, az ellenzék egységének fenntartása, a különböző csoportjaik, pártjaik közti – természetesen továbbra is meglévő – különbségek tiszteletben tartása, a nyilvános ellenzéki viták elkerülése. Aki most nyilvánosan vitatkozik, az aláássa az Orbán elleni lázadás sikerét. A tények makacs dolgok: hazánkban nincs kétpártrendszer. Az ellenzéki együttműködés továbbra is egy a korábbinál kevésbé megosztott, de tagolt világot fog át. Lesznek pártok, melyek érthető és elfogadható okok miatt önállóan akarnak indulni az európai parlamenti választáson, mások, szintén legitim érvek alapján közös listát szeretnének. E vitákat nem szabad nyilvánosan lefolytatni. Mert mindenkinek van igazsága, tiszteletben kell tartani egymás álláspontját, és a közös döntést közösen kell megvédeni. Nincs más lehetőség, mint tudomásul venni: minden sokszereplős egyeztetésben a legkisebb közös többszörös megkeresése a cél. A sokoldalú tárgyalások logikája egyszerű: amit nem tud mindenki elfogadni, azt senki sem fogadja el. Csak így születhet végső döntés. Így lehetett csak sikeres a rendszerváltozás idején az Ellenzéki Kerekasztal működése is.

Ez nehéz, aprólékos munkát követel, de mert nem egymást akarjuk legyőzni a nyilvánosság előtt, csak ez az út járható. A türelmes belső egyeztetéseké és a közös megállapodás nyilvános képviselőté. Az önkénnyel szemben csak egységesen szabad fellépni.

Az önkormányzati választás könnyebben megoldható feladat elé állítja az ellenzékét. Itt a lengyel példa irányadó. A kormányzó Jog és Igazság Pártjával szembenálló teljes ellenzék összefogott, hogy a legtöbb helyen vereséget mérjenek rájuk. És megtörtént. Nálunk sem tehet mást Orbán ellenzéke, ha települések sokaságát akarja elhódítani az ellenzék számára: mindenütt, ahol lehet, egyetlen jelet állít a kormánypárti jelölttel szemben.

Ez sok kompromisszumot, türelmet, helyenként nagyvonalúságot igényel. De ha települések sokaságán, Budapesttől Pécsig az ellenzék jut hatalomra, akkor olyan ellensúly képezhető a Fidesszel szemben, ami megnyitja az utat a Magyar Köztársaság újraalapítása felé. Ez a tét.

VÉGÜL...

A magyar ellenzék sok év alatt eljutott annak küszöbére, hogy megroppantsa Orbán nacionalista, populistá önkényét. Újra karnyújtásnyira a lehetőség, hogy hazánk ismét nyugodt, szabad hely legyen, európai, demokratikus köztársaság. Ez nagy lehetőség és roppant felelősség. Az ellenzéknek most kell megmutatnia politikai, intellektuális és morális képességét, hogy nemcsak lázadni, de majd kormányozni is tud. Az ország tagoltabb, ellentmondásosabb még az ellenzéknel is. Aki nem tud megállapodni, felelősen viselkedni ellenzéki társaival, az hogyan tudna vezetni egy ennél sokkal összetettebb közösséget, Magyarországot?

Régóta most először sokan újra bíznak az ellenzékben, egyik vagy másik irányzatában. Ez lehetőség Magyarországnak, a demokratáknak, a magyar hazafiáknak, az európai polgároknak.

Merjetek hazafiak lenni! Levetkőzni sok sérelmet, magatok mögött hagyni a középszer bénító vonzását, az önmagáért folytatott magamutogató politizálást. Egy hazánk van. Legyen újra a miénk! Mindannyiunké.

Gyurcsány Ferenc

Készült a DEMOKRATIKUS KOALÍCIÓ megbízásából 500 példányban.

Cím:
1132 Budapest, Victor Hugo u. 11–15.

Felelős kiadó és felelős szerkesztő:
Sebián-Petrovszki László pártigazgató

